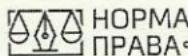


НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут держави і права імені В. М. Корецького

Андреа Альчато

КНИГА ЕМБЛЕМ

переклад і коментарі – Олександр Малишев



Київ • 2021



УДК 34(450)"15"(091)

A56

*Рекомендовано до друку вченю радою Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

Рецензенти:

Н. М. Крестовська – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри морського права Національного університету «Одеська морська академія».

В. Е. Туренко – кандидат філософських наук, науковий співробітник філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

С. П. Потапенко – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України.

A56 Альчато Дж. А. Книга емблем / переклад з латини і коментарі – О. О. Малишев. Київ: Норма права, 2021. 542 с.

ISBN 978-617-7850-33-4

«Книга емблем» є унікальною пам'яткою європейської ренесансної літератури. Вміщені до неї твори відображають світогляд автора – відомого італійського юриста і поета-гуманіста, засновника школи ренесансної юриспруденції «*Mos gallicus*» Дж. А. Альчато (1492–1550 pp.).

Український переклад книги друкується вперше і є приуроченим до 500-ліття від написання книги. Для всіх, хто цікавиться історією права та поезії.

ISBN 978-617-7850-33-4

© О. О. Малишев (переклади,
передмова, коментарі), 2021

© Видавництво «Норма права», 2021

ПЕРЕДМОВА (О. О. Малишев)	3
Посвята та епіграма (О. О. Малишев, Т. М. Броварець)	40

КНИГА ЕМБЛЕМ

Передмова Андрея Альчато до «Книги Емблем»	
Конрадові Пойтингеру Аугсбурзькому	44

ВСТУПНІ ЕМБЛЕМИ

Емблема I. Super insigni Ducatus Mediolanensis. Ad illustrissimum Maximilianum, Duceum Mediolanensem [На щиті Герцога Міланського. Найясновельможнішому Максиміліану – Герцогові Міланському]	47
Емблема II. Мілан • Mediolanum	50
Емблема III. Nunquam procrastinandum [Ніколи не прокрастинувати]	54

DEUS SIVE RELIGIO • Бог і релігія

Емблема IV. In Deo laetandum [Втіху треба знаходити в Богові]	56
Емблема V. Sapientia humana, stultitia est apud Deum [Мудрість людська перед лицем Бога є дурістю] ...	58
Емблема VI. Ficta religio [Псевдокульт].....	60
Емблема VII. Non tibi, sed religioni [Не тобі, а богині!] ..	62
Емблема VIII. Qua dii vocant, eundum [Куди покличуть боги, туди й прямуй!].....	64

VIRTUTES • Чесноти

FIDES • Довіра

Емблема IX. Fidei symbolum [Образ Довіри]	66
Емблема X. Foedera [Спілки]	68
Емблема XI. Silentium [Тиша]	70
Емблема XII. Non vulganda consilia [Не слід розбалакувати плани]	72

Емблема XIII. Nec quaestioni quidem cedendum [Навіть під тортурами не слід поступатися]	74
PRUDENTIA • Пруденція	

Емблема XIV. Consilio et virtute Chimaeram superari, hoc est, fortiores et deceptores [Задумом і звіттяго долається Химера, тобто сильніші та підступні]	76
---	----

Емблема XV. Vigilantia et custodia [Невисипність та пильність]	78
---	----

Емблема XVI. Νῆφε, καὶ μένηρ' ἀποτεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. Sobrius esto, et memineris non temere credere: haec sunt membra mentis [Будь тверезим! Не забувай сумніватись! Такими є суглоби мудрості] ...	80
---	----

Емблема XVII. Πῇ παρέβην; τί δέξεαι? τί μοι δέον, οὐκ ἐτέλεσθη. Lapsus ubi? quid feci? aut officii quid omissum est? [де я схібив? що я роблю? а що не добробив я, почавши?]	83
---	----

Емблема XVIII. Prudentes [Тямущі]	86
--	----

Емблема XIX. Prudens magis quam loquax [Пруденція замість пустометельства]	88
---	----

Емблема XX. Maturandum [Постівай!]	90
---	----

Емблема XXI. In deprehensum [До захопленого]	92
---	----

Емблема XXII. Custodiendas virgines [Незайманих треба оберігати]	94
---	----

Емблема XXIII. Vino prudentiam augeri [Вином зміцнюються пруденція]	96
--	----

Емблема XXIV. Prudentes vino abstinent [Пруденція стримує від вина]	98
--	----

Емблема XXV. In statuam Bacchi. Dialogismus [До статуї Вакха. Діалог]	100
--	-----

Емблема XXVI. Gramen [Трава]	106
---	-----

IUSTITIA • Юстиція

Емблема XXVII. Nec verbo, nec facto quemquam laedendum [Не треба нікому шкодити ні ділом, ні словом]	110
Емблема XXVIII. Tandem, tandem iustitia obtinet [В решті решт справедливість перемогла!]	112
Емблема XXIX. Etiam ferocissimos domari [Навіть найлютіших можна приборкати]	114
Емблема XXX. Gratiam referendam [За милість треба віддячувати]	116
Емблема XXXI. Abstinentia [Доброчесність]	118
Емблема XXXII. Bonis a divitibus nihil timendum [Доброчесному нічого боятися багатіїв]	122

FORTITUDO • Міць

Емблема XXXIII. Signa fortium. Dialogismus [Знак сильних. Діалог]	126
Емблема XXXIII. Α' νέχου καὶ ἀπέχου. Sustine et abstine [Тримайся та утримуйся]	128
Емблема XXXV. In adulari nescientem [Нездатність до западництва]	130
Емблема XXXVI. Obdurandum adversus urgentia [Треба опиратися утикам]	132
Емблема XXXVII. Omnia mea mecum porto [Все мое при мені]	134

CONCORDIA • Конкордія

Емблема XXXVIII. Concordiae symbolum [Символ Злагоди]	136
Емблема XXXIX. Concordia [Злагода]	138
Емблема XL. Concordia insuperabilis [Непереможна злагода]	140
Емблема XLI. Unum nihil, duos plurimum posse. Один не може нічого, а двоє можуть багато.....	142

SPES • Надія

Емблема XLII. Firmissima convelli non posse [Глибоко вкорінене неможливо вирвати]	144
Емблема XLIII. Spes proxima [Близька надія]	146
Емблема XLIV. In simulacrum Spei. Dialogismus [До зображення Надії. Діалог]	148
Емблема XLV. In dies meliora [На кращу дину]	154
Емблема XLVI. Illicitum non sperandum [Не слід сподіватись недозволеного]	158
Емблема XLVII. Pudicitia [Невинність]	160

VITIA • Пороки

PERFIDIA • Віроломність

Емблема XLVIII. In victoriam dolo partam. Про перемогу, здобуту обманом	162
Емблема XLIX. In fraudulentos [Дурисвіти]	164
Емблема L. Dolus in suos [Обман своїх]	168
Емблема LI. Maledicentia [Лихослів'я]	170
Емблема LII. In receptatores sicariorum [Про пособника вбивць]	172
Емблема LIII. In adulatores [Про підлабузників]	174
Емблема LIV. Ei qui semel sua prodegerit, aliena credi non oportere [Хто колись змарнував своє, тому не варто довіряти чуже]	178

STULTITIA • Дурість

Емблема LV. Temeritas [Легковажність]	180
Емблема LVI. In temerarios [Про легковажніх]	182
Емблема LVII. Furor et rabies [Скаженство і лютъ] ..	184
Емблема LXVIII. In eos qui supra vires quicquam audent [Про тих, що насмілюються на непосильне для себе] ...	186
Емблема LIX. Impossibile [Неможливе]	188
Емблема LX. Cuculi [Зозулі]	190

Емблема LXI. Vespertilio [Кажан]	192
Емблема LXII. Aliud de vespertilione [Інше про кажана]	194
Емблема LXIII. Ira [Гнів]	196
Емблема LXIV. In eum qui sibi damnum apparat [Про тих, що влаштовують біду самим собі]	198
Емблема LXV. Fatuitas [Тупість]	200
Емблема LXVI. Oblivio paupertatis parens [Забуття породжує бідність]	202
SUPERBIA • Погорда	
Емблема LXVII. Superbia [Гордіня]	204
Емблема LXVIII. Impudentia [Безпутність]	206
Емблема LXIX. Philautia [Самозакоханість]	208
Емблема LXX. Garrulitas [Балакливість]	210
Емблема LXXI. Invidia [Заздрість]	212
LUXURIA • Розпуста	
Емблема LXXII. Luxuria [Розпуста]	214
Емблема LXXIII. Luxuriosorum opes [Статки розпустників]	216
Емблема LXXIV. Tumulus meretricis [Гробниця повій]	218
Емблема LXXV. In amatores mereticum [Про любителів повій]	220
Емблема LXXVI. Cavendum a meretricibus [Слід остерігатися блудниць]	222
Емблема LXXVII. Amuletum Veneris [Амулет Венери]	224
Емблема LXXVIII. Inviolabiles telo Cupidinis [Невразливі до стріл Купідона]	226
Емблема LXXIX. Lascivia [Пустоши]	228

Емблема LXXX. Adversus naturam peccantes [Грішники проти природи]	230
DESIDIA • Безділля	
Емблема LXXXI. Desidia [Безділля]	234
Емблема LXXXII. Desidiam abiiciendam [Геть безділля]	236
Емблема LXXXIII. In facile a virtute desciscentes [Про тих, що легко відступають від чеснот]	238
Емблема LXXXIV. Ignavi [Ледацюги]	240
AVARITIA • Жадіність	
Емблема LXXXV. Avaritia [Жадіність]	242
Емблема LXXXVI. In avaros [Про пожадливих]	244
Емблема LXXXVII. In aulicos [Про царедвірців]	246
Емблема LXXXVIII. In sordidos [Про нечистих]	248
Емблема LXXXIX. In divites publico malo [Проти збагачуваних на шкоду громаді]	252
Емблема XC. In avaros, vel quibus melior conditio ab extraneis offertur [Проти жадюг і тих, кому чужаки пропонують ліпші умови]	254
GULA • Зажерливість	
Емблема XCI. Gula [Зажерливість]	256
Емблема XCII. Ocni effigies, de iis qui meretricibus donant, quod in bonos usus verti debeat [Зображення Окна (про тих, що дарують повіям те, що мали би звернути на добрі справи)]	258
Емблема XCIII. In parasitos [Про паразитів]	260
Емблема XCIV. Parvam culinam duobus ganeonibus non sufficere [Маленького гостинця недостатньо для двох гульвіс]	262
Емблема XCV. Captivus ob gulam [Схоплений за горлянку]	264

Емблема XCVI. In garrulum et gulosum [Про балакучого ненажеру]	266
Емблема XCVII. Doctorum agnominia [Прізвиська науковців]	268
NATURA • Природа	
Емблема XCVIII. Natura [Природа]	274
Емблема XCIX. Ars naturam adiuvans [Наука, що допомагає природі]	276
Емблема C. In iuventam [Про молодість]	278
Емблема CI. In quatuor anni tempora [Чотири пори року]	280
ASTROLOGIA • Астрологія	
Емблема CII. Scyphus Nestoris [Чаша Нестора]	282
Емблема CIII. Quae supra nos, nihil ad nos [Що перебуває над нами, то не наше діло]	286
Емблема CIV. In astrologos [Проти астрологів]	288
Емблема CV. Qui alta contemplantur, cadere [Ті, що задивляються дотори, – падають]	290
AMOR • Любов	
Емблема CVI. Potentissimus affectus amor [Любов є найсильнішим почуттям]	292
Емблема CVII. Potentia Amoris [Влада Любові]	294
Емблема CVIII. Vis Amoris [Сила Любові]	296
Емблема CIX. In studiosum captum amore [Навковець, полонений любов'ю]	298
Емблема CX. Antérōs, id est, amor virtutis [Антерос як Любов до чеснот]	300

Емблема CXI. Antérōs, amor virtutis, alium Cupidinem superans [Антерос – Любов до чеснот долає іншого Купідона]	302
Емблема CXII. Dulcia quandoque amara fieri [Солодке часом стає горким]	304
Емблема CXIII. Fere simile ex Theocrito [Майже про те саме із Феокріта]	306
Емблема CXIV. In statuam Amoris [До статуй Амура]	308
Емблема CXV. In oblivionem patriae [Про забуття Вітчизни]	314
Емблема CXVI. Sirenes [Сирени]	316
Емблема CXVII. Senex puellam amans [Дідуган, закоханий в дівчину]	320
Емблема CXVIII. In colores [Про кольори]	322
FORTUNA • Доля	
Емблема CXIX. Virtuti, fortuna comes [Доля – товаришка добромисності]	326
Емблема CXX. Fortuna virtutem superans [Доля бере гору над добромисністю]	328
Емблема CXXI. Paupertatem summis ingenii obesse ne provehantur [Бідність заважає розвитку найвищих здібностей]	330
Емблема CXXII. In Occasionem. Διαλογιστικός [До Окazії. Діалог]	332
Емблема CXXIII. In subitum terrorem [Про раптовий жах]	336
Емблема CXXIV. In illaudata laudantes [Проти вихвалюльників недостойного]	338

Емблема CXXV. In momentaneam felicitatem [Про скороминущу радість]	340
Емблема CXXVI. Ex damno alterius, alterius utilitas [Зі шкоди одного здобувається користь для іншого]	342
Емблема CXXVII. Bonis auspiciis incipiendum [Справу варто розпочинати після добрих знамень]	344
Емблема CXXVIII. Nihil reliqui [Не лишилось нічого]	346
Емблема CXXIX. Male parta, male dilabuntur [Зле здобуте – зле втрачається]	348
Емблема CXXX. Semper praesto esse infortunia [Нещастя завжди поруч]	350
Емблема CXXXI. Remedia in arduo, mala in prono esse [У ліків перешкоди, а в недугів – усе просто] ...	352

HONOR • Гонор

Емблема CXXXII. Ex arduis perpetuum nomen [Крізь страждання до вічної слави]	354
Емблема CXXXIII. Ex litterarum studiis immortalitatem acquiri [Науковими дослідженнями здобувається бессмертя]	356
Емблема CXXXIV. Tumulus Ioannis Galeacii Vicecomitis, primi Ducis Mediolanensis [Про могилу Джан Галеаццо Вісконті, першого Герцога Міланського]	358
Емблема CXXXV. Optimus civis [Найкращий громадянин]	360
Емблема CXXXVI. Strenuorum immortale nomen [Діяльному людові – бессмертна слава]	362

Емблема CXXXVII. Nobiles, et generosi [Знатні та шляхетні]	364
Емблема CXXXVIII. Duodecim certamina Herculis. Алліγορικῶς [Дванадцять подвигів Геракла. В алегоричній формі]	366
Емблема CXXXIX. In nothos [Про виродків]	370
Емблема CXL. Imparilitas [Нерівність]	372
Емблема CXLI. In desciscentes [Про відпадних]	374
Емблема CXLII. Aemulatio impar [Нерівне суперництво]	376
Емблема CXLIII. Albutii ad D. Alciatum, suadentis, ut de tumultibus Italicis se subducat, et in Gallia profiteatur [Від Альбуція панові Альциату з побажанням вибиратися з італійських чвар і зайнятися викладанням у Франції]	378

PRINCEPS • Правитель

Емблема CXLIV. Princeps subditorum incolumentatem procurans [Правитель турбується про безпеку підданих]	380
Емблема CXLV. In Senatum boni Principis [У сенаті в доброго правителя]	382
Емблема CXLVI. Consiliarii Principum [Радники правителів]	384
Емблема CXLVII. Opulentia tyraanni, paupertas subiectorum [Статки тирана – злидні підданих]	386
Емблема CXLVIII. Quod non capit Christus rapit fiscus [Чого Христос не взяв, те фіск відібрав]	388
Емблема CXLIX. Principis clementia [Милість правителя]	390

RESPUBLICA • Республіка	
Емблема CL. Salus publica [Громадське здоров'я]	392
Емблема CLI. Respublica liberata [Визволена республіка]	394
VITA • Життя	
Емблема CLII. In vitam humanam [Про людське життя]	396
Емблема CLIII. Aere quandoque salutem redimendam [Безпеку іноді треба купляти за гроши]	398
MORS • Смерть	
Емблема CLIV. Cum larvis non luctandum [З трупами боротись не варто]	400
Емблема CLV. De Morte et Amore [Про Смерть і Любов]	402
Емблема CLVI. In formosam fato praereptam [Про красуню, вкрадену фатумом]	404
Емблема CLVII. In mortem praeproperam [Про передчасну смерть]	406
Емблема CLVIII. Terminus [Термін]	408
Емблема CLIX. Opulenti haereditas [Спадщина багатія]	410
AMICITIA • Дружба	
Емблема CLX. Amicitia etiam post mortem durans [Дружба, що триває навіть після смерті]	412
Емблема CLXI. Mutuum auxilium [Взаємодопомога]	414
Емблема CLXII. Auxilium nunquam deficiens [Допомога, яка ніколи не підводить]	416
Емблема CLXIII. Gratiae [Грації]	418

HOSTILITAS • Ворожнеча	
Емблема CLXIV. In detractores [Про наклепників]	422
Емблема CLXV. Inanis impetus [Марні зусилля]	424
Емблема CLXVI. Aliquid mali propter vicinum malum [Дешо погане від поганого сусіда]	426
Емблема CLXVII. In eum, qui truculentia suorum perierit [Про того, хто гине від неласковості своїх]	428
Емблема CLXVIII. In dona hostium. Έχθρῶν ἀδωρά δῶρα [Про подарунки від ворогів. Подарунки від ворогів – не подарунки]	430
Емблема CLXIX. A minimis quoque timendum [Треба боятися навіть найменших істот]	432
Емблема CLXX. Obnoxia infirmitas [Покірне безсилия]	434
Емблема CLXXI. Vel post mortem formidolosi [Страшні навіть після смерті]	436
VINDICTA • Відплатя	
Емблема CLXXII. Iusta vindicta [Справедлива відплата]	438
Емблема CLXXIII. Iusta ultio [Права помста]	440
Емблема CLXXIV. Parem delinquentis et suasoris culpam esse [Вина підбурювача є такою ж, як у самого злочинця]	442
Емблема CLXXV. Alius peccat, alius plectitur [Один грішить – іншого карають]	444
Емблема CLXXVI. Insani gladius [Меч безумця]	446
PAX • Мир	
Емблема CLXXVII. Pax [Мир]	448
Емблема CLXXVIII. Ex bello pax [Мир із війни]	450

ЗМІСТ

Емблема CLXXIX. Ex pace ubertas [Достаток завдяки миру]	452
SCIENTIA • Наука	
Емблема CLXXX. Doctos doctis obloqui nefas esse [Вченим не личить кривдити вченіх]	454
Емблема CLXXXI. Eloquentia fortitudine praestantior [Красномовство має перевагу над силою]	456
Емблема CLXXXII. Facundia difficultis [Красномовство – складна річ]	458
Емблема CLXXXIII. Antiquissima quaerere commentitia [Все найдавніше є вигадкою]	460
Емблема CLXXXIV. Insignia poetarum [Символи поетів]	462
Емблема CLXXXV. Musicam Diis curae esse [Музика належить до відання богів]	464
Емблема CLXXXVI. Littera occidit, spiritus vivificat [Буква вбиває, дух – животворить]	468
Емблема CLXXXVII. Dicta septem Sapientum [Вислови семи мудреців]	471
IGNORANTIA • Невігластво	
Емблема CLXXXVIII. Submovendam ignorantiam [Невігластво має бути вигнане]	475
Емблема CLXXXIX. Mentem, non formam, plus pollere [Більше вартус думка, а не форма]	478
Емблема CXC. Dives indoctus [Багатий невіглас]	480
MATRIMONIUM • Шлюб	
Емблема CXCI. In fidem uxoriam [Про вірну дружину]	482

EMBLEMATA • Андреа Альчато

Емблема CXCII. Reverentiam in matrimonio requiri [У шлюбі має панувати повага]	486
Емблема CXCIII. In foecunditatem sibi ipsi damnosam [Про плодючість собі на шкоду]	488
Емблема CXCIV. Amor filiorum [Любов до дітей]	490
Емблема CXCV. Pieta filiorum in parentes [Пістет дітей до батьків]	492
Емблема CXCVI. Mulieris famam, non formam, vulgatam esse oportere. Dialogismus [Робити спільним надбанням треба славу, а не вроду жінки. Діалог]	494
Емблема CXCVII. In Pudoris statuam [До статуї Цноти]	496
Емблема CXCVIII. Nupta contagioso [Дружина заразного чоловіка]	498
ARBORES • Дерева	
Емблема CXCIX. Cupressus [Кипарис]	500
Емблема CC. Quercus [Дуб]	502
Емблема CCI. Salix [Верба]	504
Емблема CCII. Abies [Ялиця]	506
Емблема CCIII. Picea [Сосна]	508
Емблема CCIV. Cotonea [Айва]	510
Емблема CCV. Hedera [Плющ]	512
Емблема CCVI. Ilex [Кам'яний дуб]	514
Емблема CCVII. Malus medica [Лимонне дерево] ...	516
Емблема CCVIII. Самшит [Buxus]	518
Емблема CCIX. Amygdalus [Мигдалль]	520
Емблема CCX. Morus [Шовковиця]	522
Емблема CCXI. Laurus [Лавр]	524
Емблема CCXII. Populus alba [Біла тополя]	526